

המראות הצובאות

פירוש אלשיך

לספר

צפניה

מאת

רבי משה אלשיך

מהדורה מעוצבת

עיצוב: זהבה גרליץ

דעת

ירושלים תשע"ט

התוכן

3.....	פרק א
9.....	פרק ב
12.....	פרק ג

אלשיך צפניה

פרק א

א דבר-ה' אשר-היה אל-צפניה בן-כושי בן-גדליה בן-אמריה בן-חזקיה
 בימי יאשיהו בן-אמון מלך יהודה :
 ב אסף אסף כל מעל פני האדמה נאם-ה' :
 ג אסף אדם ובהמה אסף עוף-השמים ודגי הים והמכשלות את-הרשעים
 והכרתי את-האדם מעל פני האדמה נאם-ה' :
 ד ונטיתי ידי על-יהודה ועל כל-יושבי ירושלים
 והכרתי מן-המקום הזה את-שאר הבעל את-שם הכמרים עם-הכהנים :
 ה ואת-המשתחיים על-הגגות לצבא השמים
 ואת-המשתחיים הנשבעים לה' והנשבעים במלכם :
 ו ואת-הנסוגים מאחרי ה' ואשר לא-בקשו את-ה' ולא-דרשו :

(א) דבר ה' וכו' (ב) אסוף וכו'.

ראוי לשית לב:

א. כפל אומרו אסוף אסף.

ב. כי אחר אומרו (ב) כל למה חוזר לפרט (ג) אדם ובהמה כו'.

ג. אומרו והמכשלות את הרשעים שהוא משולל הבנה.

ד. אומרו והכרתי את האדם שנראה שחוזר בו, כי תחילה נאמר לעקור את הכל ואחר כך אומר את האדם בלבד.

ה. שעתה נראה את כל מין האדם, ואחר כך חוזר בו ואומר (ד) ונטיתי ידי על יהודה ועל כל יושבי ירושלים, שמלבד שאינו על כל האדם כקודם, כי אם ליהודה וליושבי ירושלים.

גם אומרו ונטיתי ידי אינו נראה כריתה כי אם יסורין.

ו. כי תחילה אמר ונטיתי ידי על יהודה וכו', ואחר כך אינו אומר שיכרית רק את שאר הבעל ואת שם הכמרים.

ז. שאם כמרים וכהנים אחד הם למה נשתנו תארם, ואם הם שני סוגים הוה ליה למימר והכהנים.

ח. אומרו (ה) המשתחיים על הגגות לצבא השמים, שיוורה שעל שאינן על הגגות אין קפידא אם משתחיים לצבא השמים.

ט. אומרו ואת המשתחיים הנשבעים מה סמיכות הוא השתחוויה עם השבועה.

י. אומרו לה' ולא בה' כמו באומרו במלכם.

יא. מה היא אשמת הנשבעים במלכם.

יב. אומרו (ו) ואת הנסוגים וכו' כי גם כל הנזכר הם כך.

יג. כפל אומרו לא בקשו ולא דרשוהו.

אמנם יאמר הוא יתברך, הנה אם החפץ היא אסוף והכרית לא עמל ולא יגיעה הייתי צריך, כי הלא (ב) אסף כל לגמרי מעל פני האדמה נאם ה' בלבד יספיק, כי בדבור ה' קל יאסף הכל, אבל קשה הדבר כי (ג) אסף אדם ובהמה. בתמיה, כלומר שאם אדם חטא בהמה מה חטאה, וכן אסף עוף השמים ודגי הים בתמיה שזה לא יתכן כלל.

ועוד, כי אפילו כל מין האדם אין ראוי לכלות כי הלא והמכשלות הן עם הרשעים, כי הם עשו העונות שהם המכשלות הם כחות הטומאה שנעשים מהעונות, והם דבקים אתם וזהו את הרשעים, ואם כן חס אני על הצדיקים למה יכרתו גם הם, וזהו והכרתי את האדם והוא כי אומרו האדם בה"א הידיעה יורה על הצדיקים הקרויים אדם לפי האמת כדעת חכמי האמת, כי תואר אדם הוא חשוב מכל שאר תוארים כי יורה על כשרון רב, ושיעור הענין והמכשלות עם הרשעים ואם כן והכרתי את האדם בתמיה לגמרי מעל פני האדמה.

או כפשוטו, אחר שהמכשלות את הרשעים איך והכרתי את כל מין האדם וכו' ולא אחוס על הצדיקים, כלומר כי גם שלא מיחו אין ראוי יהיה לקותם שווה, כצדיק הבלתי מוחה ברשע החוטא על כן זאת אעשה, כי (ד) ונטיתי ידי וכו' והוא כי על הכלל ונטיתי ידי וכו' שידונו הבלתי מוחים ביסורין אך העובדי ע"ז אכרית לגמרי, כי אכרית את שאר הבעל אשר לא כלהו יאשיהו כי הסתירו ממנו, ואת שם הכמרים וכו' שהיו מזכירים אלו ואלו יחד דרך משל היו אומרים כך וכך כהנים יש וכך וכך כמרים, משתפים כהני ה' עם הכמרים שהיו מורים כאלו יש שני אדונים אלו עובדים לזה ואלו עובדים לזה, חלילה וחס שלא להזכיר משרתי אלוהי עולם שאין זולתו עם משרתים להבל וריק, וגם את המרמים את יאשיהו המבער ע"ז ועולים להתפלל (ה) על הגגות. באמור שמשתחווים לה' והכוונה היא לצבא השמים, וכן לסוג זה אותם שעושים כך שעולים לגגות להשתחוות לצבא השמים, ולבל יכירו כי לצבא השמים הם מכוונים, נשבעים כי לה' הם משתחווים.

וזהו ואת המשתחווים הנשבעים לה', וכן סוג אחר שמכוונים בשבועתם לישבע על פסלו, ומיראת המלך עושה כנשבע בחיי המלך, ואין אומר המלך סתם כי אם נשבע במלכו ומכוון אל המיוחד לו הוא פסלו, ויש סוג שאין רשעו ניכר, והוא כי אין עובדים ע"ז ואין עושים פעולה נכרת ממנה רשעם, רק (ו) נסוגים מאחרי ה'. ועוזבים אותו בלבם לגמרי ואינו ניכר, ויש סוג

אחר קל מזה שאין עוזבים אותו לגמרי, אך גם בעת צרה **לא בקשוהו וגם לא דרשוהו**, כי בטלו תפילה אליו כאילו לא ישגיח ויושיע חלילה חלילה.

ז **הס מפני אדני ה' כי קרוב יום ה' כי-הכין ה' זבח הקדיש קראיו :**
ח **והיה ביום זבח ה' ופקדתי על-השרים ועל-בני המלך ועל כל-הלבשים מלבוש נכרי :**
ט **ופקדתי על כל-הדולג על-המפתן ביום ההוא הממלאים בית אדניהם חמס ומרמה :**

(ז) הס מפני ה' אלוהים וכו'. אחרי אומרו שיפקוד ה' על אשר **לא בקשוהו ולא דרשוהו**, ראה והנה יש להשיב על זה, כי מה שלא דרשוהו בחושבם כי עזב ה' את הארץ, הוא על ראותם מה שאינך פוקד על עושי רשעה, ומה גם כי ז' בתי דינין עבדו ע"ז ולא פקד ה' עליהם עדיין, ומקרא מלא הוא על שלשים ועל רבעים, ועל כן בהאריכו היה להם מקום לפקפק בהשגחה, על כן אמר הס מפני אדוני אלוהים שהוא מידת הדין גם שהוא רחום בדין, שהוא ענין שמות אלו בכתבן זה כדפירוש **רש"י** בפ' ואתחנן, **הס** ושתוק יאות בל יצא עתק מפי איש על האיחור, כי הלא דעו לכם, **כי קרוב יום ה'** הוא במלאת מנין ונושנתם, ומה שאמרתי **מפני אדני אלוהים** ולא אמרתי מפני ה', הלא הוא, כי מי יתן והיה הענין בבחינת שם ה', כי היה טוב שלא ילקו רק עושי הרעה אך לא הצדיקים.

אמנם בהגיע היום ההוא לא יהיה כן, כי אם ילקו גם הצדיקים אשר לא מיחו, והוא הנודע מרז"ל כי שם ה' ציוה **והתוית תו על מצחות וכו'** לרשעים תו תמות בדם, ולצדיקים תו תחיה בדיו, וקטרגה מידת הדין ואמרה היה להם למחות, אמרה מידת רחמים גלוי וידוע לפני שלא היו שומעים מהם, אמרה מידת הדין אם לפניך גלוי לפניהם מי גלוי, מיד נגזר גם על הצדיקים, וזה יאמר הנביא טרם היום ההוא דעו **כי קרוב יום ה'**, אך השם הגדול הזה הכין מה שהוא זבח, הם הרשעים לבדם הקדיש קראויו אך דע כי.

(ח) והיה ביום זבח ה'. הויה חדשה והוא כי לא בלבד הרשעים כי אם גם הבלתי מוחים, כי תקטרג מידת הדין ואז **ופקדתי על השרים** אשר בידם למחות עם שלא יהיו רשעים, וכן **ועל בני המלך** אשר בידם למחות גם הם **ועל כל הלובשים מלבוש נכרי**, והוא, כי הנה ידוע מחכמי האמת כי הצדיקים יש להם מלבוש אור בגן עדן נעשה ממעשיהם הטובים, והוא נקרא בגמרא חלוקא דרבנן, והפכו ברשעים שנעשה להם מטומאת עבירותיהם מלבוש טומאה והם הבגדים הצואים, שבהם נכנסים נפשותם בגיהנום ובהם יוצת אש גיהנום.

והנה הבלתי מוחים נעשה להם מלבוש גם הם מטומאות החוטאים, כענין יהושע הכהן הגדול שהיה לבוש בגדים צואים מאשמות בניו אשר לא מיחה בהם, ובכן על כל הצדיקים שהיה

להם למחות ברשעים ולא מיחו, יאמר עליהם שהם **לובשים מלבוש נכרי**, שמלבישים אותם בגדים צואים מעונות הרשעים, נמצא שלובשים מלבוש נכרי שאינו שלהם ויפקדו על שלא מיחו.

או יאמר, כי יפקוד **על השרים** על שלא מיחו **ועל בני המלך** בעוון אביהם שלא מיחה כראוי. **ושמא תאמר**, כי הלא יש צבועים מראים חסידות לעיני העם והם רשעים, כי לובשים מלבוש חסידים כענין טליתות מצויצות גדולים וכיוצא, להורות כי חסידי עליון המה והם רשעים בהסתר, על כן עליהם אמר כי על אלה שלא מצאו מקום הצדיקים למחות, הוא יתברך יפקוד עליהם עם הבלתי מוחים על השאר, וכן יש צבועים בדרך אחרת שאין רוצים לדרוך **(ט)** במפתן הבית מפני המזוזה אשר היא קבועה נגד המפתן מן הצד, להורות חסידות שעל כן דולג מן הסמוך למפתן אל תוך הבית לבל ידרוך במפתן, ובכן כל הרואה שכבא איש כזה לביתו ידלג על המפתן, יניח כל אשר בביתו בידו כי לחסיד נאמן יחשבהו, ואז ינצל את ביתו למלאות בית אדוניו, וזהו **ופקדתי על כל הדולג וכו', הממלאים** ע"י כך **בית אדוניהם חמס ומרמה**.

י וְהִיָּה-בַיּוֹם הַהוּא נְאֻם-ה' קוֹל צְעָקָה מִשְׁעַר הַדְּגַיִם
וּלְלֵלָה מִן-הַמִּשְׁנָה וְשֹׁבֵר גְּדוֹל מֵהַגְּבֻעוֹת :
יֵא הִלְיָלוּ יוֹשְׁבֵי הַמִּכְתָּשׁ כִּי נִדְמָה כָּל-עַם כְּנֻעַן נִכְרְתוּ כָּל-נְטִילֵי כֶסֶף :
יב וְהִיָּה בַעַת הַהִיא אֲחַפֵּשׂ אֶת-יְרוּשָׁלַם בְּנֹרוֹת
וּפְקֻדְתֵי עַל-הָאֲנָשִׁים הַקְּפָאִים עַל-שְׁמֵרֵיהֶם הָאֲמָרִים בְּלִבָּבָם לֹא-יִיטִיב ה' וְלֹא יִרַע :
יג וְהִיָּה חִילָם לְמִשְׁסָה וּבְתִיָּהֶם לְשִׁמְמָה
וּבְנֵי בָתִּים וְלֹא יֵשְׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְלֹא יִשְׁתּוּ אֶת-יַיִנָּם :
יד קְרוֹב יוֹם-ה' הַגְּדוֹל קְרוֹב וּמֵהָר מָאֵד קוֹל יוֹם ה' מֵר צָרַח שֵׁם גְּבוּר :

(י) והיה ביום ההוא נאום ה' וכו'. פירשו ז"ל שער הדגים על עכו, והמשנה זה לוד, ושבר גדול מהגבעות זו ציפורי, יושבי המכתש זו טבריה, ויתכן לפי זה כי יבואו האויבים משני קצוות, כי תשמע **צעקה** מעכו שהוא קצה אחד, **ויללה** מלוד שהוא קצה האחר קרובה לירושלים, ואז אוי למי שהם באמצע היא ציפורי שבאמצע שתיהן, כי **ושבר גדול מהגבעות** היא ציפורי, ועל שבר שלש אלה שהיו באים לקנות תבואה מאוצרות טבריה, האוצרים מן הבא להם מכל סביבות הים, אמר **(יא) הלילו יושבי המכתש**. היא טבריה **כי נדמה כל עם כנען** הוא עם סוחר שהיו באים לקנות, כי הלא **נכרתו** כל עמוסי כסף הבאים לקנות וכשאין קונה יילילו המוכרים.

(יב) והיה בעת ההיא אחפש את ירושלים וכו'. הנה מאמר שלמה נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן, אחשבה כיון להסביר סברא אל אמונת אומן פנת תורתנו, כי ה' חוקר לב בוחן כליות וקרב איש, כי יאמר אדם אי זה הדרך יהיה לו יתברך מבוא אל חדרי בטן איש האדמה, על כן המשיל משל אל איש הולך באישון לילה, אשר לא יראה באפילה וע"י נר ידע מה בחשוכא, כך לגבי חומר האדם לחשוכא ידמה קמיה קב"ה, אך תשובתו כי כל איש ואיש נשמה בקרבו מתפשטת בכל האברים, והנשמה לו יתברך חלק אלוה ממעל, ובכן ע"י שייכות אשר לו עם הנפש אשר מאתו יתברך הוא לא יפלא היותו חופש כל חדרי בטן, כי הלא ע"י הדבקות אשר לו יתברך עם רוח האדם באדם כי חלקו היא, הלא יתפשטו עיני כבודו בכל חלקי האדם אשר יהיה בו מבוא אל הנפש, אשר אין נקי בכל אבריו ממנה תיכון וחיצון, וזהו נר ה' נשמת אדם שעל ידו חופש כל חדרי בטן.

ובזה נבוא לפסוק זה שאנו בו, והוא כי בא לומר **ופקדתי על האומרים בלבבם לא ייטיב ה' ולא ירע** על כן אבל יאמר איש, כי איזה הדבר יחפש קרב איש ולב עמוק מי שלרוחניותו אין קץ, על כן הקדים ואמר בעת ההיא **אחפש את ירושלים** שהוא את כליות ולב יושביה, ואל תתמהו על החפץ כי הלא **אחפש בנרות** הם נשמותם שהם נרות אלוהים, כי נר אלוהים נשמת אדם חופש וכו', כן **אחפש בנרות כל האומרים בלבבם וכו'.**

ואמר שהם **הקופאים על שמריהם** שהם כיון על שמריו שמתקיים ובלתי נפסד, כך אלו הם הקופאים על כל נכסיהם כל ימיהם ואין מחריד עם עוברם רצונו יתברך, על כן הם **אומרים לא ייטיב ה' ולא ירע** כי אם מהמזל, שאם לא כן יסיר את טובו מעוברי רצונו, על כן מזונם וקרקותיהם אשר בהם נואלו אעביר מהם, כי **(יג) והיה חילם למשסה ובתיהם לשממה** שהוא בגלות יהויקים ובגלות יכניה, ואז ישוּבו **ובנו בתים** לשבת **ונטעו כרמים** כל הנותרים, אך בבתים לא יספיקו לשבת בהם, והכרמים לא יספיקו לשתות יין, יען כי **(יד) קרוב יום ה'** הוא גלות צדקיהו הבא אחריו הוא **יום ה'** הנועד בסוף מנין ונושנתם.

ומה שנאמר בו **העדוטי בכם היום כי אבוד תאבדון מהר**, אותו מהר הוא מאד, ושלא תתמהו בשמועת קול אמור **יום ה'**, שהוא שם רחמים איך יהיה כל כך קשה אל תתמהו, כי הנה **קול ה'** אשר אמרתי **מר צורח** הוא, כי גם שהוא רחמים **שם** ביום ההוא הוא **גבור** בבחינת גבורה, כי השם הגדול הזה הכל בו לפי הענין, וכמו שאמרו ז"ל בפירוש אנכי ה' כו', שהוא אנכי שאתם רואים אותו בסגנון רחמים כשליח ציבור מעוטף, הוא **אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים**, וראיתוני בתואר גבור איש מלחמה, וזה שאמר פה גם שתשמעו **קול** אמרי **יום ה'**, שהוא שם רחמים הלא הוא **מר צורח**.

ואל תתמהו כי עם היות במקומות זולתו זה מתנהג בתואר רחמים שם הוא גיבור, כי שם יתנהג בתואר גבור ואיש מלחמה.

או שיעור הענין מאמרם ז"ל מסכת גיטין וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה', וכי משום דצדיק ה' מיהר להביא הרעה עלינו, אלא שהקדים גלות יכניה, שאם היה מאחר עד גלות צדקיה שהוא במלאת מנין ונושנתם היה מתקיים כי אבד תאבדון, על כן הקדים למען צדקו, וזה יאמר פה, הלא אמרתי כי תחילה. והיה חילם למשסה ובתייהם לשממה בגלות יכניה, ובנו בתים אחרי כן ולא ישבו, כי יבוא גלות צדקיה אחריו הוא יום ה'.

ושמא תאמרו, למה יקדים הפורענות ולא יניח הכל עד גלות צדקיה שהוא זמן ונושנתם, הלא הוא, כי קרוב יום ה' הגדול. והיה יכול להניח עד אותו הזמן אלא שמיהר מאד, כי מה שנאמר שם כי אבד תאבדון מהר הוא רע מאד, ולא הניח יתברך שתתקיים הרעה ההיא על כן הקדימו, ולא תאמרו כי קול אמור קול ה' שהוא רחמים יורה כי יתנהג ברחמים, לא כן הוא, כי הוא מר צורח כי שם הוא יתברך גבור מתנהג בדין גמור כאיש מלחמה כמדובר בקודם.

טו יום עברה היום ההוא יום צרה ומצוקה יום שאה ומשואה
יום חשך ואפלה יום ענן וערפל :
טז יום שופר ותרועה על הערים הבצרת ועל הפנות הגבהות :
יז והצרתי לאדם והלכנו כעורים כי לה' חטאו ושפך דמם כעפר ולחמם כגללים :
יח גם-כספם גם-זהבם לא-יוכל להצילם ביום עברת ה' ובאש קנאתו תאכל כל-הארץ
כי כלה אך-נבהלה יעשה את כל-ישבי הארץ:

(טו) יום עברה היום ההוא וכו'. אמר הנה יום ה' הנזכר יום עברה היום ההוא מעצמו, שהוא יום ט' באב שבו נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ ונשאר בו בכיה לדורות כנודע, וארז"ל שחמשה דברים ארעו לנו בט' באב, ואחשוב נרמזו פה, על מה שנגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ אמר יום עברה היום ההוא שהוא על הדבר הראשון, ועל שנחרב בו בית המקדש פעם ראשונה אמר יום צרה ומצוקה, ועל שנחרב בו בית שני אמר יום שואה ומשואה, שהיה בו המיה גדולה כנודע בכניסת טיטוס בבית המקדש, ועל שבו נחרבה ביתר על שהדליקו נרות לחרבן ירושלים, אמר יום חשך ואפילה תמורת הדלקת הנרות, ועל שבו שרף אפוסטמוס את התורה אשר היה בו ענן הקטורת אמר יום ענן וערפל.

והנה כי יום מעותד על עם בני ישראל, אך אומר הוא יתברך ניחם על ישראל עמו, זאת אעשה בלתי עשות כלה ח"ו, שהוא להטיל הכעס על הערים הבצורות ועל ציון וירושלים.

וזוהו **(טז) יום שופר ותרועה**. אעשה שיריעו האויבים על הערים הבצורות ועל פינות הגבוהות באיכות ובמציאות, ומה שאעשה כן הוא שאלו **(יז) והצרתי** את האדם שהייתי מטיל כעסי על העם, היו הולכים **כעורים** להיותם משוללי מגינם ה', המדריכם שבלעדו יתברך היו כעורים, על **כי לה' חטאו** ויוסר מהם, והיה נשפך **דמם כעפר ולחמם** הוא בשרם **כגללים**.

כי **(יח) גם כספם גם זהבם**. ליפדות בצדקה **לא יוכל להצילם ביום עברת ה'**, כי היה להם להקדים בזמן הקודם, על כן מה עושה הוא יתברך למען הקל על העם לבלתי עשות כלה, מטיל אש קנאתו על הערים כמו שאמרו ז"ל **כלה ה' חמתו שפך חרון אפו ויצת אש בציון**, וזהו **ובאש קנאתו תאכל כל הארץ**, שהוא להטיל אש הקנאה על הארץ, והטעם **כי כלה** שהייתה ראויה ליעשות לא תהיה, כי אם **אך נבהלה בלבד יעשה את כל יושבי הארץ** שיבהלו אך לא יכלו, כי אם ישארו שארית בארץ.

פרק ב

א התקוששו וקושו הגוי לא נכסף :

ב בטרם לדת חק כמוץ עבר יום

בטרם לא-יבוא עליכם חרון אף-ה'

בטרם לא-יבוא עליכם יום אף-ה' :

ג בקשו את-ה' כל-ענוי הארץ אשר משפטו פעלו

בקשו-צדק בקשו ענה אולי תסרתו ביום אף-ה' :

(א) התקוששו וקושו וכו'. ארז"ל **קשט עצמך ואחר כך קשט את אחרים** שפירשו מלשון קש, שיסירו קשין מעיניהם כעין משל רז"ל **טול קיסם וכו' טול קורה כו'**, כך אומרו **התקוששו** ותסירו קסמין של אשמותיכם ואחר כך את אחרים.

ושמא תאמרו עם מי אני מדבר, אם עם הצדיקים אין להם אפילו קשין, אם עם רשעים אין להם קשין כי אם קורות, ומה גם שהיו עובדי ע"ז, לזה אמר מה שאני אומר זה הוא אל **הגוי לא נכסף**, לא את הרשעים אשר תעבתי ולא עם הצדיקים אשר אהבתי, שעליהם נאמר

למעשה ידיך תכסוף, כי אם אל **הגוי לא נכסף** שאינו חסר מהם רק הכוסף, כי אין רשעים כי אם שיש בהם עבירות קלים כקשים, ואליהם אני אומר שיסירו שיקשטו עצמם מהן ויקשטו את השאר.

(ב) בטרם לדת חוק וכו'. הנה כתבנו למעלה מאמרם ז"ל שזמן יום הגלות המעותד, היה במלאת מנין ונושנתם שהוא יום גלות צדקיהו, ולבל יתקיים כי **אבד תאבדון** הקדים יתברך גלות יהויכין י"א שנה כמפורש בגיטין, נמצא שהיה גלות יהויכין כאלו גלות צדקיהו שהיה כמו חק קבוע מן התורה במנין ונושנתם, ילד את גלות יהויכין שיקדים לבל יאבד הכל, ובזה יאמר עתה **התקוששו** בתיקון תשובה בטרם גלות יכונה, כי ע"י כן כמוץ אשר ידפנו רוח יחשב כאלו עבר יום ה' הוא **גלות צדקיהו**, כי יתבטל מהרה ע"י תשובה שתעשו מעתה בטרם לא יבוא עליכם חרון אף ה', המתחרה להקדים בימי יכונה, ואם לא תשובו מעתה לפחות אחר גלות יכניה, מי יתן תשובו בטרם יבוא עליכם גלות צדקיהו הוא יום אף ה'.

(ג) בקשו את ה' וכו'. עד כה דבר עם **הגוי לא נכסף** הם **הבנוניים**, ואמר להם **התקוששו** ויקושו את זולתם, עתה בא לדבר עם **הצדיקים גמורים** ואמר להם **בקשו את ה' וכו'**, והוא כי הנה ידוע מאמרם ז"ל כי בזמן החורבן ציוה ה' להציל את הצדיקים, ומידת הדין קטרגה על שלא מיחו, והסכים גם ה' אחר הקטרוג, ובזה יאמר **בקשו את ה'** הוא מידת רחמים **כל ענוי הארץ**, שבענוותנותן היו בלתי מוחים ביד מריעים, לומר כי מידת הדין תקטרג עליכם, לכן **בקשו את ה'** העוזב אתכם מפני קטרוג מידת הדין, בקשו אותו כי תעשו באופן ימצא לכם, ולא שלפי משפט שם הרחמים אתם אשמים, כי הלא משפטו של שם הרחמים הנזכר לינצל פעלו וזכאים הם, אך מפני מידת הדין כי לאנשים אשר צדק חסר מהם תבקשוהו להם, ואשר אין חסרים צדק כי אם חסידות וענוה **בקשו** להם **ענוה** שתדריכום להתנהג בחסידות וענוה, **אולי תסתרו ביום אף ה'** הוא יום החורבן אשר אז מידת רוגז אף ה' תקטרג.

ואולי על ידי מה שתחזירו את העם בתשובה **תסתרו** ממידת הדין, גם שלא מחיתם בעשותם הרעה, וקחו מוסר מאשר תראו מה שהוא יתברך פוקד בגוים ושובו.

ד כי עזה עזובה תהיה ואשקלון לשממה אשדוד בצרהים גרשונה ועקרון תעקר :

ה הוי ישבי חבל הים גוי כרתים

דבר-ה' עליכם כנען ארץ פלשתים והאבדתיך מאין יושב :

ו והיתה חבל הים נות כרת רעים וגדרות צאן :

ז והיה חבל לשארית בית יהודה עליהם ירעון בבתי אשקלון בערב ירבצון

כי יפקדם ה' אלהיהם ושב (שבותם) [שביתם] :

(ד - ו) כי הנה עזה עזובה תהיה וכו'. ולא יעלה על רוחכם שלא ירצכם ה' בשובכם, כי הלא גם מעתה שאינכם שבים, אבוא לפקוד עליכם הוא חושב עליכם טובה, לאמר שתלקו כי הנה והיה (ז) חבל לשארית בית יהודה כי יפקדם ה' ושב שבותם. שמעתי על מאמר המקונן ידו פרש צר על כל מחמדיה, הם ספרי התורה, והיו עמום ומואב אשר ציווית לא יבואו בקהל לך.

ח שמעתי חרפת מואב וגדפי בני עמון אשר חרפו את-עמי ויגדילו על-גבולם :
ט לכן חי-אני נאם-ה' צבאות אלהי ישראל כי מואב כסדם תהיה ובני עמון כעמרה
ממשק חרול ומכרה-מלח ושממה עד-עולם שארית עמי יבזום ויתר גוי ינחלום :
י זאת להם תחת גאונם כי חרפו ויגדלו על-עם ה' צבאות :

ועל זה יאמר (ח) שמעתי חרפת מואב. או יהיה חרפת מואב אשר חרפו מואב ושעיר, באומרם ככל הגויים בית יהודה בראותם הכרובים, וגם גידופי בני עמון בקחתם הספרים ובענין בנקור לכם כל עין ימין, שהוא לכרות מקום לא יבוא עמוני מכל ספרי תורה וכיוצא במקומות אלו.

(ט - י) לכן מואב שחרפו פעם אחת יהיו כסדום שנשארו קצת שהם לוט ושתי בנותיו, אך בני עמון שגדפו פעמים רבות יהיו כעמורה שלא נשאר שריד.

יא נורא ה' עליהם כי רצה את כל-אלהי הארץ וישתחוו-לו איש ממקומו כל איי הגוים :
יב גם-אתם כושים חללי חרבי המה :
יג ויט ידו על-צפון ויאבד את-אשור וישם את-נינוה לשממה ציה כמדבר :
יד ורבצו בתוכה עדרים כל-חיתו-גוי
יגם-קאת גם-קפד בכפתריה ילינו
קזל ישורר בחלון חרב בסף כי ארזה ערה :
טו זאת העיר העליזה היושבת לבטח האמרה בלבבה אני ואפסי עוד
איה היתה לשמה מרבץ לחיה כל עובר עליה ישרק יניע ידו :

(יא - טו) נורא ה' עליהם וכו'. אמר כי ממה שיגדיל ה' להרע עליהם תיפול מוראו יתברך על העולם, וזהו נורא ה' עליהם כי מרוב גבורת יוצרנו יתברך יראו רזה וחולשה עם כל אלוהי הארץ ועל כן וישתחוו כו'.

פרק ג

א הוֹי מוֹרָאָה וְנִגְאָלָה הָעִיר הַיּוֹנָה :

ב לֹא שָׁמְעָה בְּקוֹל לֹא לִקְחָה מוֹסֵר בִּיהוָה לֹא בְטָחָה אֶל-אֱלֹהֶיהָ לֹא קִרְבָּה :

ג שָׁרִיה בְּקִרְבָּה אַרְיוֹת שֹׁאֲגִים שִׁפְטִיה זָאבֵי עָרֵב לֹא גִרְמוּ לַבִּקֵּר :

ד נְבִיאֶיהָ פְחָזִים אֲנָשֵׁי בְגָדוֹת כְּהִנִּיָּה חֲלָלוּ-קֹדֶשׁ חֲמָסוֹ תוֹרָה :

ה ה' צְדִיק בְּקִרְבָּה לֹא יַעֲשֶׂה עוֹלָה

בְּבִקֵּר בְּבִקֵּר מִשְׁפָּטוֹ יִתֵּן לְאֹזֵר לֹא נֶעְדָּר וְלֹא-יִזְדַּע עוֹל בִּשְׁת :

ו הַכְרַתִּי גוֹיִם נִשְׁמוֹ פְּנוֹתֵם הִחְרַבְתִּי חוּצוֹתֵם מִבְּלֵי עוֹבֵר

נִצְדוּ עֲרִיהֶם מִבְּלֵי-אִישׁ מֵאִין יוֹשֵׁב :

ז אֲמַרְתִּי אַךְ-תִּירָאֵי אוֹתִי תִקְחִי מוֹסֵר וְלֹא-יִכְרַת מְעוֹנָה כֹּל אֲשֶׁר-פָּקַדְתִּי עָלֶיהָ

אֲכַן הַשְׁכִּימוֹ הַשְּׁחִיתוּ כֹּל עֲלִילוֹתֵם :

(א) הוֹי מוֹרָאָה וְנִגְאָלָה וכו'. התנבא על ירושלים ואמר הוֹי מוֹרָאָה מטונפת זימה, ונגאלה מגזלות ממה שהוא עיר היונה שע"י אונאות עושקת וגוזלת.

(ב) לֹא שָׁמְעָה בְּקוֹל כו'. הנה כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה, שְׁלֵמָה המבזה את רבותיו אינו יכול לשוב בתשובה, שעל ידי שאינו נמצא עימהם אינו שומע מוסרם, ועל כן אינו לוקח מוסר לשוב, וזה יאמר לֹא שָׁמְעָה בְּקוֹל לֹא לִקְחָה מוֹסֵר.

ושמא תאמר בבא עליהם צרה יתקרבו אל ה' בזעקה ותשובה ותפילה, יאמר כי גם זה אינו, כי הלא אם הייתה בוטחת בה' יצילה מצרתה, הייתה קרבה אליו ובצר תפקדנו אך היא כי על בה' לא בטחה, על כן אל אלוהיה לא קרבה, ועל אומרו ונגאלה מגזלות, אמר שמא תאמרו כי מאימת שוטר ומושל ירחקו מעושק.

אמר הנה (ג) שריה בקרבה אריות שואגים כארי טורף ושואג, כך טורפים ממון העם בהמיות ושאגות בקול רם, ואיך יתקנו את זולתם, ושופטיה גם שלא יטרפו בקול ופרסום יטרפו בחשאי כזאבי ערב, שלא יבטחו בכוחם כאריות לטרוף בצהרים בקולות ושאגות, כי אם בערב באישון לילה שלא יורגש עד יהיה אכלם בפיהם, אך באחוז בטרף לא ירפנו עד בלתי השאיר עצם טרם בוקר. וזהו לא גרמו לבקר כך שופטיה יטילו שוחד בחיק בחשאי לא ישאיר ממנו לבוקר, כי אם את הכל יקחו בטרם בקר בל יורגש.

(ד) נביאיה הם נביאי השקר, אמר למען יאמנו דבריהם היה להם להדריך את העם במוסר השכל, גם זה אינו, כי הלא הם פוחזים פחותים משוללי אנושות, שאפילו לעצמם לא לקחו נשים כשרות שהם **אנשי בוגדות**, כד"א **איש נעמי** שהם בעלי נשים בוגדות, ואיך ידרכו את העם בדרך טובה.

ואם נאמר שכהניה יחזירום בתשובה הלא המה **חללו קדש**, ויהיה מה שאמרו ז"ל טומאתה בשוליה שכהניה ערלים שמשו בבית המקדש, או כפשוטו שחללו הקדשים.

ועוד שאיך שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, המשיבה את האדם בתשובה אם הם **חמסו תורה**, ויהיה ענין רז"ל שהמונע הלכה מפי תלמיד כאלו גזלו, וזה יאמר **חמסו תורה**.

(ה) ה' צדיק בקרבה וכו'. אמר **צדיק בקרבה** שיוכלו ללמוד ממנו לבלתי עשות עולה, כי אם ה' שלא יעשה עולה כי הוא אל הנאמן, כמו שאמרו ז"ל על פסוק **חדשים לבקרים רבה אמונתך**, כי בידו יתברך מפקיד אדם רוחו בכל לילה יגעה, ומחזירה בכל בוקר כחדשה בלי יגיעה, ואינו מעכבה מלהחזירה אפילו למי שאינו נאמן לחברו ועושה עמו עולה, ולא לומד מקונו לומר הלא הפקדתי רוחי אני העושה עולה ביד קוני והחזירה לי כי נאמן הוא, ולמה לא אבוש ואלמד ממנו לבלתי עשות עוד עולה.

וזה אומרו כי **צדיק בקרבה ולא יעשה עולה**, כי הוא נאמן בפיקדונו, כי **בבקר בבקר משפטו** להשיב הפקדון **יתן**, שמחזיר נשמות לפגרים כאשר נראה כי **לאור לא נעדר**, כי לא עיכב אפילו נפש אחת מכל היצורים מלהחזירה לו, כי לא נעדר אפילו עושה עול מן העולם, ע"י שיעכב הוא יתברך את נפשו, באופן שיהיה ראוי עושה עולה יבוש וילמוד מקונו, אך מה נעשה כי **לא יודע** מי שהוא **עוֹל בוש**, כי הלא אד לעול שאינו יודע מה הוא בוש כדי שיתבייש, ויהיה גם הוא נאמן לרעהו.

(ו) הכרתי גויים נשמו פנותם וכו'. אמר ראו הרעה הגדולה אשר עשיתם, כי הסיבותם חורבן בית המקדש, כי הלא **הכרתי גויים נשמו פנותם** וחוצותם ועריהם, למען תיקחו מוסר ותשובו פן יקרצם כהם, ואלו הייתם שבים היה נשאר בית ראשון לעולם, והיה מתקיים בו כל הטוב העתיד בשלישי, וזהו **הכרתי גויים וכו' (ז) אמרתי אך תראי אותי תקחי מוסר**, והיינו מרוויחים **שלא יכרת מעונה** הוא בית המקדש, על כי **כל אשר פקדתי מצרתכם עליה** יהיה כנודע, כי כעסו יתברך על רוב פשעינו הטיל עליה, כמאמרם ז"ל על פסוק **מזמור לאספ**

אלוהים באו גוים בנחלתך, ובפסוק כלה ה' חמתו שפך חרון אפו ויצת אש וכו', א"כ אדרבה בראות מה שהכרתי גוים השכימו יותר, **השחיתו** כדי להתחזק ולהזדרז בע"ז תסייעם.

ח לכן חכו-לי נאם-ה' ליום קומי לעד
כי משפטי-לאסוף גוים לקבצי ממלכות לשפך עליהם זעמי כל חרון אפי
כי באש קנאתי תאכל כל-הארץ :
ט כי-אז אהפך אל-עמים שפה ברוך לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכם אחד :
י מעבר לנהרי-כוש עתרי בת-פוצי יובלון מנחתי :

(ח) **לכן חכו לי**. כלומר **לשלא יכרת מעונה** לא יהיה בבית הזה הראשון, רק **חכו לי** שהוא לישועתו יתברך שיוציא שכינתו מהגלות, שהוא **ליום קומי לעד** שהוא אחר גלות האחרון, ועתה חל עלינו חובת ביאור ב' דברים:

א', שאם היו לוקחים מוסר לא היה נכרת בית המקדש, ואם כן מה יהיה מכל האומות שבעולם.

והשנית, אשר אמרת כל אשר פקדתי עליה כי תשומם על אשמת העם, ופירש כל אחת מה שאמרתי **שלא יכרת מעונה**, הוא, כי משפטי היה אז **לאסוף גוים** לקבץ **ממלכות** כאחת **לשפוך עליהם זעמי**.

ומה שאמרתי שעתה יהיה **כל אשר פקדתי עליה**, הוא **כי באש קנאתי** על בני, ולכן **תאכל כל הארץ** הידועה היא א"י לכפר בעד ישראל, ומה שאמרתי **לכן חכו לי ליום קומי לעד**, שהוא שעל שלא שבו עתה, לא יקוו לקיום בית המקדש ולטובה הגדולה עד לעתיד לבוא, והנה עדיין צריך בטחון כי מי יאמר כי אז יתקיים הטוב ובית המקדש, ומי יודע אם עוד יוסיפו לחטא ישראל לעבוד ע"ז כאשר עתה, לזה אמר לא כן הוא כי הלא אז אין צריך לומר ישראל, כי אם אפילו האומות יעבדו את ה', כי יערה בעולם רוח קדושה ממרום.

זהו (ט) **כי אז אהפוך אל עמים וכו'**. וכ"כ יחפצו בעבודתי (י) **שמעבר לנהרי כוש**. ממרחקים **עתרי בת פוצי יובלון מנחתי**, הוא דבר שנאמר **והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' וכו'**.

יא ביום ההוא לא תבושי מכל עלילתיך אשר פשעת בי
כי-אז אסיר מקרבך עליזי גאותך ולא-תוספי לגבהה עוד בהר קדשי :
יב והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה' :
יג שארית ישראל לא-יעשו עולה ולא-ידברו כזב ולא-ימצא בפייהם לשון תרמית

כי-המה ירעו ורבו ואין מחריד :

(יא) ביום ההוא לא תבושי וכו'.

ראוי לשים לב, כי אחר הגלויות איך היה להם להתבייש מכל פשעיהם אחר שנתכפרו, **ועוד** כי טעם היה לו לומר, **ולא כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך** כי אינו טעם צודק, **ועוד**, כי הלא טוב הוא לבלתי הסיר עליזי גאותנו, **ועוד אומרו לא תוסיפי לגבהה** ולמה לא נגבה בהר קדשו יתברך.

אמנם הנה ידוע מאמר התנא עבירה גוררת עבירה, והוא ככתוב אצלנו במקומו כי כל עוון נעשה כח טמא משחית מקטרג, והוא המחטיא גורר לעושהו ישוב לעשות כיוצא בו ולא ירפנו.

ונבוא אל הענין, אמר על דור אחרון הנשארים בציון ונותרים בירושלים, אשר בתחילה פשעו ושובו בתשובה, והיה אפשר יבושו באחד משני פנים: **א'**, בראות כח טומאת הפשעים שעשו, כי אז יכירו באשר היה בשלמים כדורות ראשונים, שהיו רואים חלאת טומאת עוון בפנים, **שנית**, יבושו במה שהכחות ההם ישובו להחטיאם, בפרט בגאווה שיתגאו במעלתם ויקנו חוטר גאווה ויחטאו, לזה אמר **לא תבושי מכל עלילותיך אשר פשעת בי**, כי אינם נראים בפנים כי תשובי מהם.

ושמא תאמר, גם שלא יוכרו חוצה אולי ישאר רושם בקרבך לגרור לך עבירות כיוצא בהן, לזה אמר כי גם **לא תבושי** מהסוג השני, שלא ישאר בקרבך רושם לגרור לך עבירות גאווה, כי הלא **אז אסיר מקרבך עליזי גאותך**, הם כחות טומאה שנעשו מאשמות גאווה השמחים בגאותך, כדי שעל ידה יגררו לך עוון, וע"י כן **לא תוסיפי לגבהה עוד** עם כל מעלתם **בהר קדשי**, ופירש איך תוסר חוטר גאווה הלא הוא.

כי **(יב) והשארתי בקרבך עם עני ודל**. כי אז יכנעו מגאווה ויתלמדו בכך, ויהיה כשרון שלא יחסו במתנות בשר ודם, כי אם **וחסו בשם ה'** יפרנסם.

ולמה לא ילכו אל אשר יהיו לו נכסים להתפרנס מהם. הלא הוא כי **(יג) שארית ישראל לא יעשו עולה**. להתפרנס בעושק ודומה לו, וגם לא בדבור לרמות בכזב להרוויח, ואפילו לשחר פני עשירים לא יחפצו, כי יצטרכו להחניפם או לגנוב דעתם, והמה לבלתי בא לזה לא ירצו להתפרנס מעשירים, כי הלא **לא ימצא בפייהם לשון תרמית**, ואיך יהיה אם כן מה שיחסו בשם ה' ולא יהרהרו, הלא הוא **כי המה ירעו וכו'**, והוא מאמר ההוא מרבנן שהיה יוצא ללמוד

תורה, וקבלה אשתו איך היה מניח ביתו ריקן לזון אותה ובניה, והשיב הוא אטו ליכא קורמי באגמא שיאכלו משורשי צמח האדמה, שאחשוב כי מה שלא אמר מעשבי האדמה, לבל תאמר היא, תינח בקיץ אך מה תעשה בחורף שאז ייבשו גם העשבים, לזה אמר קורמי שתעקור השורשים אשר מתחת לארץ, וזה יאמר, כי מה שיחסו בשם ה' הוא **כי והמה ירעו** צמח האדמה וקורמי מאגמא, וישמחו בזה מבעושר כי השבע לעשיר אינו מניח לו לישן בלילה מאימת שודדי לילה חותרים בחשך, כי מרבה נכסים מרבה דאגה, אך הדל ישכב וירבץ לבטח כי אין עליו חומדים באופן שתדוץ דאבה.

זזה יאמר **ורבצו ואין מחריד**, ואם נאמר שהוא ייעוד יאמר כי מה שוחסו בשם ה' הוא, כי הוא יתברך יעשה יהי **פסת בר בארץ**, באופן שירעו ובנאות דשא ירביצם על מי מנוחות ינהלם, וזהו **ורבצו ואין מחריד**.

יד רני בת-ציון הריעו ישראל שמחי ועלדי בכל-לב בת ירושלים :
טו הסיר ה' משפטיך פנה איבך מלך ישראל ה' בקרבך לא-תיראי רע עוד :
טז ביום ההוא יאמר לירושלם אל-תיראי ציון אל-ירפו ידך :
יז ה' אלהיך בקרבך גבור יושיע ישיש עליך בשמחה יחריש באהבתו יגיל עליך ברנה :

(יד) רני וכו' (טו) הסיר ה'.

ראוי לשים לב, אל אומרו בכל לב כי למה לא תעלוז בכל לב שהוצרך לאומרו. **ועוד אומרו פנה איבך** לשון יחיד ולא אמר אויבך, **ועוד אומרו לא תיראי רע עוד**, כי מי שיש לו כל ייעודי הטובה האלו, היעלה על לב יראה רע עוד.

אך הנה אין ספק כי כל הרעות והצרות אינן כי אם מהיצה"ר, כי על כן כל טוב הר סיני לא שווה לישראל גם שפסקה זוהמתם, וכמו שאמרו ז"ל שאמרו אז ישראל למשה יאמר להקב"ה יסלק מהם יצה"ר, ואמר אין זה עתה אלא לעתיד לבוא, וזה יאמר פה בדברו על העתיד **(יד) רני בת ציון כו'**, ואל תירא פן השמחה יתירה תהיה גוררת עון, כי היצה"ר מיד מתעורר וע"י כן יבואו הרעות רבות אין מספר, כי אם **עלדי בכל לב בת ירושלים**, ואל תיראי מיצה"ר יביא בך שפטים, כי הלא **(טו) הסיר ה' משפטיך**. במה שפנה ממך **אויבך** הוא יצה"ר, כדבר שנאמר **והסירותי את לב האבן וכו'.**

ושמא תאמר, אולי יחזור היצה"ר למקומו אחרי הסרתו, לזה אמר **אל תיראי** כי הנה מלך ישראל ה', שהוא אחדות מלכות שמים עם השם הגדול בקרבם, ע"י כן **לא תיראי רע עוד** הוא

היצה"ר, והוא כי משבעה שמות שנקרא היצה"ר השם שנקראו הקדוש ברוך הוא הוא **רע**, שנאמר **כי יצר לב האדם רע מנעוריו**, ועליו יאמר **לא תראי רע עוד**.

(טז) ביום ההוא יאמר לירושלים כו'. אחרי דברו עם ישראל בא ומדבר עם ירושלים וציון הנחרבים לאשמת ישראל, ידבר על לבן ויאמר **ביום ההוא וכו'**, והוא כי בימי הנביא שהיה בימי יאשיהו עדיין לא היה החורבן אך היה קרוב, והנה ידוע כי בחורבן הייתה שכונה עדיין במקדש כי לא זזה מכותל מערבי, ועם כל זה היה רואה גוים מרקדים בהיכלו ומחריש, וע"י כן אפשר כי גם בשומעה ירושלים שייטיב לה לעתיד, תירא פן יקרה לה עוד כאשר קרה לה ב' פעמים בשני חורבנות, או לפחות ירפו ידיהם כאמור כי בלתי חשובה היא לפניו יתברך, כי על כן החריש בחורבנה זה פעמים.

על כן אמר, כי **ביום ההוא** של גאולה **יאמר לירושלים אל תיראי ציון לא ירפו ידיך**, והוא כי מה שראית גוים מרקדים בהיכלו, אז גם שלא זזה שכונה מכותל מערבי, אך ה' עם השכינה לא היה אך לעתיד **(יז) ה' אלוהיך**. שהוא ה' עם השכינה יהיו בקרבך על כן לא יהיה גבור שותק, שנאמר כי הן הן גבורותיו כי אם יהיה **גבור יושיע**, והוא כי אז לא היה שמח במעשיו הם ישראל, אך לעתיד **ישיש עליך בשמחה**, כי אז **ישמח ה' במעשיו**, ולא יצטרך להיות ירושלים כפרה על ישראל, ומה שאמרתי **ציון אל ירפו ידיך**, באמור כי בזויה היית לפניו שנתנך ביד מחריביך ושתק אל תחושי, כי לא עשה בקום עשה כי אם החריש בראות מרקדים בהיכלו ושתק, כי באהבתו את ישראל שנקראו אהוביו בשביל אהבתו אותם, כד"א **אהבתי אתכם וכו'** הלא את המלאכים שהיו נוגי ממועדיו שתק, וזהו **יחריש באהבתו** אך לעתיד לא בשתיקה **יגיל עליך**, כי אם בקום עשה **יגיל עליך ברנה**, ואמר יחריש ולא החריש על שכשנאמרה נבואה זו עדיין היה ביהמ"ק קיים.

יח נוגי ממועד אספתי ממך היו משאת עליה חרפה :

יט הנני עשה את-כל-מעניך בעת ההיא

והושעתי את-הצלעה והנדחה אקבץ

ושמתים לתהלה ולשם בכל-הארץ בשתם :

כ בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם

כי-אתן אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ

בשובי את-שבותיכם לעיניכם אמר ה' :

(יח) נוגי ממועד אספתי וכו'. הנה חכמי האמת פירשו דרכי ציון אבלות מבלי באי מועד, שהוא כי **המלאכים** שנעשו מזכות באי מועד **היו מתאבלים** אחר החורבן, ויתכן שעליהם

יאמר **נוגי ממועד** ויהיה הענין הביטוי ירושלם וציון איך אהבתי אתכם, כי הלא את המלאכים שהיו נוגי ממועד שהיו מתאבלים על העדר באי אליך במועד, כ"כ חיבבתי שאספתי אלי למעלה וזהו **נוגי ממועד אספתי**.

ושמא תאמרו, כי מה שחיבבתי לא על שהיו מתאבלים על צרת ירושלם וציון, כי עיקר אבילותם לא היה רק על כבוד שכינה שהיא בכותל כביכול בחרפה, בכותל מערבי השמם והחרב בלי הארת השם הגדול, אשר היה מאיר לה ביום באי מועד, כמאמרנו על פסוק והאר פניך על מקדשך השמם למען אדני, הוא שם אדנות שהוא שכינה בל תהיה בלי הארת פנים במקדש שמם.

לזה אמר אל תאמרי ציון, כי מה שחיבבתי את **נוגי ממועד** לא על כבודך כי אם על **כבוד שכינה**, כי הלא ממך היו נושאים על השכינה כביכול חרפה, כי אלו לא היית שוממה לא היה לה חרפה ומתאבלים עד שתבנה, כי לא היו מתאבלים כאמור כי תעלה משם השמימה כי אם שתבנה את, נמצא כי ממך היו נוגים **על משאת עליה חרפה**.

או יאמר **נוגי ממועד** על **הצדיקים המתאבלים** מיום מועד והוא ט' באב דאקרי מועד, ואמר שחיבתם כ"כ שקרבתי ואספתי אלי, והוא מאמר הכתוב **שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה**.

ושמא תאמרי ציון כי לא על התאבלם עלי חיבבתי, כי אם על השכינה שהוא עיקר פירוש אומר המתאבלים עליה, לזה אמר **ממך היו משאת עליה חרפה**, שע"י היותך שממה הוא אבילותם דהא בהא תליא, כי אין אבילותם עליה על עצמה כי לא יחסר כל לה, כי אם על היותה בשממות המקום אשר אהבתי.

(יט) **הנני עושה את כל מעניך וכו'**. אל תאמרי ציון כי כל ישעי וכל חפץ הוא על בני אלה שאגבן ייטיב לי, כי לא כן הוא, כי הלא ממך אני מתחיל לחוש על כבודך, כי **הנני עושה את כל מעניך** תחילה ואח"כ **והושעתי את הצולעה** הבלתי יכולה לבוא **והנדחה** במרחקים **אקבץ**.

ועוד שאחר שאקבצם בך **ושמתים לתהלה ולשם**, הנה כי בך תהיה תהילתם, כי היותם בשאר מקומות לא יהיו לשם ולתהילה, כי אם כשאקבצם בך, כי **בכל הארץ** זולתך יהיה **בושתם** ולא תהילה ושם, כי הלא יאמרו כל הגוים עם ה' אלה ומארצו יצאו.

או יאמר, אל תחושי על אומרי שאשימם **לתהלה ושם**, מה שאיני אומר כן עליך, כי הלא זה להם תחת מה שתחילה **בכל הארץ בשתם** שנדחו בכל הארץ, מה שאין כן את שלא הייתה בשתך רק לבאים במקומך, כד"א **ושממו עליה אויביכם** ואומר בל עובר עליה ישום וישרוק. ואומר **והנכרי אשר יבא מארץ רחוקה וראו את מכות כו'.**

(כ) **בעת ההיא אביא אתכם כו'.** אחרי אומרו אל ירושלם כי גדול כבודה לפניו יתברך, כי קבוצם לא יהיה כי אם אחר **שְׁאֵעֶשָׂה** את כל מעניה, והלא מזה יחושו ישראל בני אל חי שיורה כי הם נטפלים אליה, על כן בא ודבר על לבם ואמר, הן אמת כי **בעת** ההיא שאמרתיו הוא אחר **שְׁאֵעֶשָׂה** את כל מעניה **אביא אתכם**, וכן **ובעת** ההוא יהיה **קבצי אתכם**, אך דעו כי שלכם גדול משלה, כי הנה **בשובי** בעצמי **את שבותיכם** יהיה **לעיניכם** תראינה, היות אני שב שבותכם היא השגה שאין למעלה הימנה, ולא תצדק בציון כנראה מכמה מאמרים מרז"ל ששיגו לעתיד, ובטחו בעצם בדבר כי לא שניתו מלשונו, שתאמרו אולי אני הבנתי בה ולא היה כן הפירוש, כי הלא לא דברתי כמספר המכוון בעת ההיא יקבץ אתכם וכו', בשובו את שבותכם כי אם לשונו כאשר **אמר ה'**, כמדבר אתכם לנוכח וזה אומרו **אמר ה'.**